

ಎಲ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತತ್ವದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳು

ಡಾ.ಜಗದೀಶ್ ಬಾಬು ಬಿ.ವಿ, ಸಹಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ,,
ಸಂತ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು, ಕೋರಮಂಗಲ, ಬೆಂಗಳೂರು-34.
ಮೊಬೈಲ್:9880123307. ಮಿ. ಅಂಚೆ:
ರಿಚಿರಚಿಜಙ್ಗುಭಚಿಫಣಾಫತ@ರಟಚಿಟ.ಫಿರಟ

ಛಣಡಿಚಿಫಿಣ: ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ನೆಲೆನಿಂತ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಮಾನವಪರ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದನಿಯಾಗಿ ಸಂಘಟನಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಚಳವಳಿಯಾಗಿಯೂ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಸಮಸಮಾಜ ರೂಪಿಸಲು ಹೋರಾಡಿತು. ಸಮಾಜದ ತಳಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಕಟಗಳು- ಬೇಗುದಿಗಳು, ಮೇರೆ ಮೀರಿದ ಜಾತಿಯ ತಾರತಮ್ಯ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆದೇಳುವಾಗ “ಇಕ್ರಲ ಹೊದಿರಲ” ಎಂಬ ಆಕ್ರೋಶವಿತ್ತು. ಮೇಲ್ಜಾತಿ-ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ-ದೌರ್ಜನ್ಯ-ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ ಮತ್ತು ಅವರಿಂದ ನೆಲೆಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಬದುಕುವ ಅವಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವುದು ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ದನಿಕಳೆದುಕೊಂಡವರಿಗೆ, ಅಸಹಾಯಕ ದಲಿತ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮನ ಮಿಡಿಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವರೂ ಬದುಕುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೊದಗಿಸಿದೆ.

ಮನುಸ್ಕೃತಿಯ ಹೀನ ಮನಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯದ ನೆಲೆ, ಜಾತಿಯ ವಿಷಬೀಜದ ದುಷ್ಪತನ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮೀರಿತ್ತು. ದಲಿತೇತರರು ದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಎಸಗುವ ದೌರ್ಜನ್ಯ-ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಮೌನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾನ್ ಚೇತನರಾದ ಡಾ.ಬಿ.ಆರ್.ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರ ಶ್ರಮದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಿಂದ ನೊಂದವರ ಬಾಳು ಬೆಳಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದ ತರುವಾಯ

ದಲಿತರೇ ಕಟ್ಟಿದ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಂಕಟ, ನೋವು, ರೋಷ, ಆವೇಶವನ್ನೇ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಧ್ವನಿಯಾಗಿಸಿ, ತಮ್ಮದೇ ಕೇರಿಯ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಓದುಗ ವರ್ಗವನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆಯುವಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ.

ಏಜಿಡಿ ಫೌಂಡಿಷ : ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ಚಳವಳಿ, ತಾರತಮ್ಯದ ನೆಲೆ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ- ದೌರ್ಜನ್ಯ-ಕ್ರೌರ್ಯ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ, ಬಂಡಾಯದ ಮನೋಧರ್ಮಗ, ಹಸಿವು, ಅವಮಾನ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಮಾನ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಂಥಗಳು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡರೂ ಆಶಯ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತತ್ವದ ಚಿಂತನೆಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಜೊತೆಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಬಂಡಾಯದ ಮನೋಧರ್ಮಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಚಿಂತನೆಯ ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರು ಸಮತ್ವದ ಭಾವದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ.ವಸುಂಧರಾ ಭೂಪತಿ ಅವರು ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು ಸ್ವತಃ ಅನುಭವಿಸಿದ ನೋವುಗಳನ್ನು, ಅಪಮಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ “ಇವರ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬಾ ದಲಿತಲೋಕದ ಹಸಿವು, ಅವಮಾನ ಬೇಗುಡಿಗಳು ತುಂಬಿದೆ. ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ನೆಲೆಯ ಅನುಭವಗಳಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ದನಿರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪಡೆದಿವೆ”(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ನುಡಿ, ಪುಟ-4) ಎನ್ನುತ್ತಾ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒಳದನಿಯ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ದಲಿತರ ಬದುಕಿನೊಳಗಿನ ತಹತಹಗಳು ಹೇಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ‘ಕಪ್ಪುಕಣ್ಣಿನ ಹುಡುಗಿ’ ಕವನ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಲೋಕದ ಬಡತನ ಬವಣೆಗಳ ಜಗತ್ತನ್ನು ‘ಅವ್ವ’ ಕವನ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿಡಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಕಲುಷಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹರಿತವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಖಂಡ ತುಂಡ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ‘ಹರಿಗೋಲು’ ಕವನಸಂಕಲನ ಚಲನೆವೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗುವುದು ‘ಕರ್ಣರಾಗ’ ಕವನ ಸಂಕಲನ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಗುತ್ತ ಓದುಗರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರವಾಗುವ ಕವನ ಸಂಕಲನ ‘ಅಕ್ಷಾರ ಅಕ್ಷಾರವೇ’. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾವ್ಯಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರನ್ನು ತಮ್ಮತ್ತ ಸೆಳೆದಿವೆ.

ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾ ಕವಿ, ವಿಮರ್ಶಕ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪೋಪ್ ಅವರ 'ಆನ್ ಎಸೇ ಆನ್ ಕ್ರಿಟಿಸಿಸಂ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ "ಕಾವ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ಅವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕಲೆ ಕಲೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಮನುಕುಲದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ" ಎಂದು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೌದು ಪ್ರತಿ ಕವಿಯೂ ನ್ಯಾಯದ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕಳಕಳಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ಅವನಿಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಮಿಷಿಕೊಟ್ಟರೂ ಅವನ ಮೂಲ ಸೆಲೆ, ಆಸೆ ಇರುವುದು ಉತ್ತಮ ಸಮಾಜದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ. ಕವಿ ಸದಾ ಕಲುಷಿತ ಸಮಾಜ ಕಂಡರೆ ಕುದ್ಡನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸೆಟೆದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ತಿದ್ದಲು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮಾಜದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಕವಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದು ಹದ್ದಿನ ಕಣ್ಣಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವಲು ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕವಿ ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರ ಕಾವ್ಯವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಸೋತ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಜೀವತುಂಬಲೇಬೇಕೆಂಬ ಕಳಕಳಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮಾತನಾಡದ ಹಾಗೆ ದನಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಮುದಾಯಗಳು ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದುಕುತ್ತಿವೆ. ಆ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು, ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಕಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಘಟಿಸುವ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ, ಆಕ್ರೋಶ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ, ಕ್ರೌರ್ಯ ಎಸಗಿದವರ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆಳೆವ ಮೂಲಕ ಆ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಏನೆಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ, ಯೋಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವ ತುರ್ತುಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಚಿಂತಕರು ಯೋಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರ ದಲಿತ ಸಮುದಾಯದ ಬಗೆಗಿನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾವ್ಯದೊಳಗೆ ಬಡವರ, ನಿರ್ಗತಿಕರ, ದಲಿತರ, ಅಸಹಾಯಕರ ಆರ್ಥತೆಯ ಧ್ವನಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅನುರಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕೂಗಿಗೆ ದನಿಯಾಗುವ ಹಾಗೂ ಹಸನಾಗುವ ಬದುಕಿನ ಕಡೆಗೆ ಹಂಬಲಿಸುವ ತಹತಹ ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರ ಕಾವ್ಯದ

ತುಡಿತ ಬಂಡಾಯದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ದಲಿತತ್ವದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಯುತ್ತವೆ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತವೆ, ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಈಟಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ದಲಿತತ್ವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಒಳಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ 'ದಲಿತತ್ವ' ಎಂದರೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಧ್ವಾಂಸರ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ಗಮನಿಸೋಣ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ವಿಷಯಗಳು ಪಂಪನಿಂದಲೇ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಕನಕದಾಸರು, ತತ್ವಪದಕಾರರು, ಕುವೆಂಪು, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು, ಲಂಕೇಶ್, ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಸಾಹಿತಿಗಳು ಜಾತಿಭೇದವನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್, ಬಾಪುಲೆ ದಂಪತಿಗಳು ಶೋಷಿತರಾದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಪರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದರು, ಹೋರಾಡಿದರು. 'ದಲಿತರು' ಎಂದರೆ ಯಾರು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುವುದು. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿಯವರು "ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದವರು. ಒಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯ ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಬದುಕಲಾಗದೆ, ಊರ ಹೊರಗೆ ವಾಸಿಸಿ, ಕೀಳುವೃತ್ತಿಗೆ ಅವಲಂಬಿತರಾಗಿ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಚಿಕೆಪಡುವ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಅಥವಾ ಬಹಿಷ್ಕೃತರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರೆಲ್ಲರೂ ದಲಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ" (ಡಾ.ಎಲ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-403).

ಮೇಲ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಜಾತಿಯವರಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವೆಂಬ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ದೌರ್ಜನ್ಯಕ್ಕೆ, ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬದುಕು ಕಳೆದುಕೊಂಡವರು ದಲಿತರು. ಊರಹೊರಗೆ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ದಲಿತರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಮುಟ್ಟುವುದಿರಲಿ ನೆರಳು ಕೂಡಾ ಬೀಳದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ತುಂಬಾ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡಬೇಕಾದ ಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ದಲಿತರು ಎಂದು ಖಚಿತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಎಸ್.ಗಣೇಶನ್ ಅವರು "ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಶೋಷಣೆ, ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಹಾಗೂ ಇವರಂತೆಯೇ ಜಾತಿ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಇತರೆ ಕೆಳಜಾತಿಗಳ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಜನಜೀವನದ ಬಗೆಗೆ ಬರೆಯುವ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ನಿಜವಾದ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ"(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-403)ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆಯವರು ದಲಿತರು ಎಂದರೆ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

“ದಲಿತರ ಬಗೆಗೆ ಇತರರು ಬರೆದುದು ಅಥವಾ ದಲಿತರೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದುದು ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಲ್ಲ. ದಲಿತರಾದವರು ತಮ್ಮ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳ ಜೀವಂತ ಅನುಭವ, ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಸಹಜವಾಗಿ ಇದರ ಧೋರಣೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯದು. ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರು ತಾವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ನೋವು-ಅಪಮಾನ-ಅನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆದ್ದು ಬರೆದುದು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ. ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿರಿದು”(ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ; ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪುಟ-86) ಎಂದು ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯದ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿಖರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದಲಿತರೇ ಅನುಭವಿಸಿದ ನೋವು-ಸಂಕಟಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸೆಳೆದು ನಿಂತು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾ.ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಮ.ನ.ಜವರಯ್ಯ, ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ, ಜಂಬಣ್ಣ ಅಮರಚಿಂತ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಬೆಟ್ಟದೂರು, ಕೆ.ಬಿ.ಸಿದ್ದಯ್ಯ, ಮೂಡ್ನಾಕೂಡು ಚನ್ನಸ್ವಾಮಿ, ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಎನ್.ಕೆ.ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಟಿ.ಯಲ್ಲಪ್ಪ, ಲಕ್ಕೂರು ಸಿ.ಆನಂದ ಹೀಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕವಿಗಳು ಸಮುದಾಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಸ್ಥಿತ್ವಗಳನ್ನು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾವ್ಯವು ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ತಮ್ಮ ಪಾರಂಪರಿಕ ಅಸ್ಥಿತ್ವಗಳನ್ನು, ಮೂಲಚೂಲಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೂ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎರಗಿದವರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ನಡೆಸಿದ್ದು ಕೂಡಾ ಇತಿಹಾಸ. ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ “ದಲಿತರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಚಾರಗಳು ಅವರ ನಡುವೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದವು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿರೋಧಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೇಲಿನ ಸಕಾರಣ ಆಕ್ರೋಶದಿಂದ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಚಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗ ತೊಡಗಿದವು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವ್ಯಾಪಕ ಚರ್ಚೆ ದಲಿತರ ನಡುವೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಕೊಟ್ಟ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ದಲಿತರು ಸಂಘಟಿತರಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ದಲಿತ ಲೇಖಕರು ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದರು”(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ; ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-408, ಕನ್ನಡ ಸುಸ್ತು ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2019). ಇಡೀ ದೇಶದ ದಲಿತರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಶಕ್ತಿ ದೊರೆತದ್ದು ಬಿ.ಆರ್.ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳಿಂದ, ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಲೆಎತ್ತಿ ನಡೆಯಲು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು

ಒದಗಿಸಿದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ ದಲಿತರು ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಗೆ ಬರಲು ಸಹಾಯವೊದಗತೊಡಗಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮನುಷ್ಯಕುಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಿಗಿದಪ್ಪಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರು ಬಹಳ ನೋವಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ..

ಹುಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೀ
ಕವಚ ಬೀಳಲೊಲ್ಲದು ಏಳಲೊಲ್ಲದು
ಕರ್ಣದಾನಿಗಳಂತಿಟ್ಟರೂ ಕತ್ತರಿಸಿ
ಮೈಯ ಪಾಶ್ವರ್ಥಗಳನೊಂದೊಂದೆ
ಕಳೆಯಲೊಲ್ಲದು ಜನುಮ ಮೋಹ
(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-143).

ಹುಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಈ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಕವಚ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸತ್ತರೂ ಕಳೆಯಲೊಲ್ಲದು. ಹೀನಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಹೀನತೆಯಿಂದಲೇ ಬದುಕುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಬದುಕಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಜಾತಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಡಿಹಿಪ್ಪೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಜಾತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೋ ಆ ಜಾತಿಯೇ ಅಂತಿಮವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ನೊಂದ ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ “ಹುಟ್ಟುವ ಆಯ್ಕೆ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾನು ಮೇಲ್ಜಾತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೆ,ಹುಟ್ಟುವ ಆಯ್ಕೆ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾನು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೆ,ಕೊನೆಗೆ ಕವಿ ಬೇಸತ್ತು “ಹುಟ್ಟುವ ಆಯ್ಕೆ ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾನು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ”. ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಗಳಿದ್ದರೆ ಈ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯದ ಮಾತು ಕೂಡಾ. ನೋವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಈ ತರದ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಜಾತಿಭೇದವು ಮನುಷ್ಯಕುಲವನ್ನು ಅಧಃಪತನಗೊಳಿಸಿದೆ. ಕರ್ಣನ ರೀತಿ ದೇಹದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೂ ಅಂಟಿದ ಜನುಮದ ಜಾತಿಯ ಮೋಹ ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. “ಹುಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿದೆ ಕವಚ, ಮುಟ್ಟಬಾರದ ಕವಚ” ಕವಿಗೆ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಶ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆಯಿರುವ ನೋವಿದೆ. ಈ ನೀಚ ಭಾರತೀಯ ಆಲೋಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸಿಟ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಹಠತೊಟ್ಟು ಬಂದವರು ಎಷ್ಟೋ ಮಹಾತ್ಮರು..

ಕಳೆಯಲೆಂದೇ ಸುಳಿದವರೆಷ್ಟೋ
ಮಹಾತ್ಮರು ಮೌನ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ
ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಸ್ತ್ರದೊಳಗೆ ಸುತ್ತಿ
ಶರಧಿಯಾಚೆಗೆಸೆದರೂ ಹಡಗುಹತ್ತಿ
ಗುಡುಗಾಗಿ ಮಿಂಚಾಗಿ ಮಳೆಯ
ಹನಿಹನಿಯಾಗಿ ಮಣ್ಣಸೇರಿತು ಕವಚ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-143).

ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬುಡಸಮೇತ ಕಿತ್ತುಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಬಂದ ಸಜ್ಜನಿಕೆಯ ಬುದ್ಧದೇವನು ಕೂಡಾ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅದು ಕಳೆದುಹೋಗದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಬಸವಣ್ಣ, ರಾಮಾನುಜರು ಕಲುಷಿತ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಮತ್ತು ಕಳೆಯಲೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಸ್ತ್ರದೊಳಗೆ ಸುತ್ತಿ ಸಮುದ್ರದಾಚೆಗೆಸೆದರೂ ಮತ್ತೇ ಆರ್ಭಟಿಸುತ್ತಾ ಗುಡುಗಾಗಿ, ಮಿಂಚಾಗಿ, ಮಳೆಯ ಹನಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಭಾರತೀಯ ನೆಲದೊಳಗೆ ಈ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಕವಚ ಆಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದು ಸಮುದಾಯ ಮಾತ್ರ ಶೋಷಣೆಗೆ ಪ್ರತೀ ಬಾರಿಯೂ ಈಡಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಅದೇ ಸಮುದಾಯ ಸಂಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತೇನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ ಗ್ರಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಹಾರಾಡಲು ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಲವು ಸಂಕೇತಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಕವಿತೆ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ.

ದಿನವೊಂದರಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳದ
ಚಂದ್ರ ಕೈಬೀಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ
ಹಾರುಮಾನವ ಏರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ
ಗ್ರಹಣ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಕತ್ತಲು ಹರಿದಿಲ್ಲ
ಊರದಕ್ಷಿಣದ ಹಟ್ಟಿಗಳ ತುಂಬ
ಹದ್ದುಗಳ ಹಾರಾಟ ಸರಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ
ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದ ಚಂದ್ರ
ಹೊರಬರಲು ಹೆಣಗುತ್ತ ಅಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾನೆ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-137).

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಕೆಟ್ಟವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರಬರಲು ಹಾಗೂ ಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಶೋಷಣೆಯಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಿಗೊಳ್ಳಲು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಗ್ರಹಣ ದಲಿತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಅವರಿಗೆ ಆವರಿಸಿದ ಕತ್ತಲು ಇನ್ನೂ ಹರಿದಿಲ್ಲವೆಂದು ತುಂಬಾ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕವಿ ನೊಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಈ ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ, ದೌರ್ಜನ್ಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕನಸುಹೊತ್ತವರಿಗೆ ಹದ್ದುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಿಸುವವರ ಕೈಲಿಂದ ಹೊರಬರಲು ಎಷ್ಟೇ ಹೆಣಗಾಡಿದರೂ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ದಾರಿಕಾಣದೆ ಅಳುತ್ತಲೇ ಕತ್ತಲಿನ ಕೂಪಕ್ಕೆ ಸರಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಹೊರಬರುವ ಹಾದಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ನೋವನ್ನು ಕವಿ ವಿಷಾದದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇಡೀ ಸಮಾಜ ದಲಿತರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿಲ್ಲ, ಅವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಊರ ಹೊರಗಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರು ಮೈಲಿಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅವರಿಂದ ಮೇಲ್ದಾಟಿಯವರು ದೂರವುಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರರೆಂಬ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಸ್ಪರ್ಶತೆಯಿಂದಲೂ ವಂಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಸಂಕಟ ಕವಿಯದು. ಕೂಡಿಬಾಳುವ-ನೆಮ್ಮದಿ ಕಾಣುವ ಪರಿ ಯಾವಾಗ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಹಾತೊರೆಯುವಿಕೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ದಣಿಯ ಹಣದ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್ದಾರ್ ಜಾತಿ ಒಳಗೆ

ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದೆ ಬಡವರ ನ್ಯಾಯ

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-281).

ಬೇರೆಯವರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ನಲುಗುತ್ತಿರುವ ದಲಿತ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆಲ್ಲಿದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬದುಕು. ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದರೂ ಬಿಡಲೊಲ್ಲದ ಶೋಷಣೆ ಸಮಾಜದ ಮೇಲ್ದಾಟಿಯವರಲ್ಲಿದೆ.

ಸ್ವರ್ಶ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಕಳೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ

ನಾವೆಂದೋ ನೀವಾಗುತ್ತಿದ್ದೆವು

ಸಹಪಂಕ್ತಿ ಭೋಜನದಿಂದಲೇ

ಒಂದಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ತನುಮನ ಕೂಡಿ

ತಂಪನೆರೆಯುವ ಮರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿರಿ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-44).

ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯವರನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶದ ಮೂಲಕ ಕಳೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ ಕಲುಷಿತ ಮನುಷ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮತೆಯಿಂದ “ಸರ್ವರಿಗೆ ಸಮಪಾಲು, ಸರ್ವರಿಗೆ ಸಮಬಾಳು” ಎಂದು ಬದುಕಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಮುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಪಾವನವಾಗಿ ನೀವಾಗುತ್ತಿದ್ದೆವು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎನ್ನುವ ಭಾವವನ್ನು ಆಶಾಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾ ಮಹಾಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸಾದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅವಕಾಶವೊದಗಿಸಿದ್ದರು ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡರೆ ಜಾತ್ಯತೀತದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಒಂದು ಅರ್ಥಬರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮಾನತೆ, ಭ್ರಾತೃತ್ವದ ಅವಕಾಶಗಳು ದೊರೆತು ಸರ್ವರೂ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬದುಕಬಹುದು.

ಜಾತಿಯ ವಿಷವ ದೇಹ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರೆ
ಅನ್ನದಗುಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರದುಂಡೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ
ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳು ನಿಂತಂತಾಗಿ ದೇಹ ದೇಗುಲವಾಗುತ್ತದೆ
ಬಾಗುವುದೇ ಬಾಳೇವಾಗಿ ಸತ್ಯ ತೊರೆದ ನಿತ್ಯಪೂಜೆ
ಕಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ
(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-54).

ಜಾತಿಯೆಂಬ ವಿಷವನ್ನು ದೇಹವು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅದು ಅನ್ನದಗುಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಬಂಗಾರದ ಸೊಬಗನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳು ಆತನನ್ನು ಎಡಬಿಡದೆ ಆತನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ದೇವಾಲಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮುಂದೆ ಬಾಗುವುದೇ ಬಾಳಾಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಹೊರಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ‘ಜಾತಿ’ ಎನ್ನುವುದು ವಿಷಬೀಜವಿದ್ದಂತೆ. ಅದನ್ನು ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಂತೆ ವರ್ತುಲದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಅಳುತಿದೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿ
ನಗುತಿದೆ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರ ವಿವೇಕದರಮನೆಯಲಿ
ದಿಕ್ಕುಕಾಣದ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತ ಆಧುನಿಕತೆ ಅಂಬರದಲ್ಲಿ.
(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-58).

ಪಟ್ಟಭದ್ರರು ಮಾತ್ರ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ಈಗಲೂ ದೃಢವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನವ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಕುಣಿದರೂ ಜಾತಿಯೆಂಬ ಪೆಡಂಭೂತ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಕವಿಯ ಮನೋವೇದನೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ

“ದಟ್ಟ ಕಾಡೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟ ಹಣತೆ ಹಿಡಿದು
ನಡೆದಷ್ಟೂ ದೂರ ನಡುಗತ್ತಲೆ”.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-60).

ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ದಲಿತರ ಬದುಕು ಅಷ್ಟೊಂದು ಸುಲಭವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಬೆಳಕಿನೆಡೆಗೆ ಬರುತ್ತೇವೆಂದುಕೊಂಡರೂ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆಳಕಿನೆಡೆಗೆ ಬರಲು ಬಿಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇರಿಯ ಸೀಮಿತ ಬದುಕಿನೊಳಗೆ ಬೃಹತ್ತಾದ ಬದುಕಿನ ಕನಸು ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ? ದೀರ್ಘದ ಬದುಕು ದೊರೆತರೂ ಅದು ಕತ್ತಲಿನ ಕೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂದು ನೋವಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಧುವ ನಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಮುಖಾಮುಖಿ ಹಕ್ಕಿ
ಬಿಕ್ಕಿ ಕೇಳುತ್ತಿದೆ: ನಾವೇಕೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ
ಪಂಜರದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ?

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-145).

ನೊಂದವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಒದಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ನಾವ್ಯಾಕೆ ಗಿಳಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಜರದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗೆ ಏಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿ, ಯಾರದೋ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿ ಏಕೆ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಕವಿಯು ಪರಂಪರೆಯನ್ನುಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ದನಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಾರಿಜಾತೆಗೆ ಕಡಿದ ಕೋಣದ ತಲೆಯ
ಮೇಲಿನ ಕೊಬ್ಬಿನೆಣ್ಣೆಯ ಹೊಳೆವ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ
ಕೃಷ್ಣವರ್ಣದ ನನ್ನ ತಬ್ಬಿ ಮುದ್ದಾಡಿ ಸಂಭ್ರಮಿಸಿ
ಕೋಣನ ಬಾಡು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು
ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರಿಗೆ ಗೋಣನೀಡಿದ ಆಡಿನ

ಈರಿ ಗುಂಡಿಗೆಯ ಉರಿಬಾಡು ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಿದಾಕೆ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-174).

ದಲಿತರ ಅಸ್ಥಿತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಈ ಸಾಲುಗಳು ಅವರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾರಿಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದ ಕೋಣ ಸಮುದಾಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕೇತ. ಅದರ ಮಾಂಸ, ಇತರ ಅಂಗಗಳು ಆಹಾರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಆಚರಣೆಗಳು ದಲಿತರ ಬದುಕಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಕಡಿದ ಕೋಣನ ತಲೆಯನ್ನು ಮಾರಿಯ ಮುಂದೆ ಇಡುವುದು, ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು, ಈರಿ, ಗುಂಡಿಗೆಯ ಉರಿಬಾಡನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿತೆಯು 'ಅತ್ತೆ ನೆನಪಿನ ಹಾಡು' ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆನಿಸಿದರೂ ದಲಿತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. "ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ತನ್ನ ಜಾತಿಯವನೆಂದು ಮದುವೆಯಾಗಿ ನಂತರ ಆತ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊನೆಗೆ ಆತನನ್ನು ಕೋಣವಾಗಿಸಿ ಬಲಿಯಾಗಿಸುವ ತನ್ನ ಕೊನೆ ಮಗನನ್ನು ಆಸಾದಿಯಾಗಿಸಿ ತನ್ನ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯ ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯದ ಅಸ್ಥಿತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಿದೆ" (ಡಾ.ಕೆ.ವಿ.ಮುದ್ದವೀರಪ್ಪ, ಕಂಡಷ್ಟು ಬಿಸಿಲೆ, ಪುಟ-60). ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದ ಪದ್ಯದ ಸಾಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ 'ದಲಿತ ಪುರಾಣದ ಕಥನ'ಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಮಾರಿಮಸಳಿ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ
ಪ್ಲೇಗವ್ವ ದುರುಗಿಯಲ್ಲವ್ವಗಳು ಸೇರಿ
ಗರ್ಭಗುಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಗದ್ದುಗೆಯ ಒದೆಯುತ್ತ
ಆಸಾದಿಗಳ ಕೂಡಿ ದಾಸಯ್ಯಗಳ ಕರೆದು
ಕುರುಬಕುಂಬಾರ ಗೊಲ್ಲಗೋಪಾಲರ
ಕರುಳಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಬೆಂಡಾಗುವರೆ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-267).

ಪ್ರತಿ ಬಾರಿ ನಡೆಯುವ ಮಾರಿಜಾತ್ರೆಗೆ ಕೋಣನ ಬಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಕೊಡುವುದು ಕೋಣವಾದರೂ ದಲಿತರ ಹುಡುಗನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡುವುದಾಗಿದೆ. ಶಾಪದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಈ ಬಲಿ

ನೀಡುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಲಿತತ್ವದ ಈ ವಿಷಯಗಳು ಸಮುದಾಯದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆಸಾದಿಗಳು ದಲಿತರ ಒಂದು ಸೆಲೆಯಾದರೂ ದಲಿತ ಪುರಾಣದ ಕಥನ ಸಾರುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಪದ ಮೂಲಕ ನೇಮಕವಾದವರು. ಕುರುಬರು, ಕುಂಬಾರರು, ಗೊಲ್ಲರ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ದಲಿತರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ.

ನಾನು ಕವಿತೆ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ
ಮಡಿಮೈಲಿಗೆಗಳ ಶಾಪಕ್ಕೆ
ಮನುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ
ಕುರೂಪಗಳಿಗೆ ಖಡ್ಗಗಳಾಗಿ
ನರಳುವ ನಿತ್ಯಸುಮಂಗಲಿಯರ ಬಗ್ಗೆ
(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-176).

ಕವಿಗೆ ಮನುವಿನ ಬಗೆಗೆ ಆಕ್ರೋಶವಿದೆ, ಅವನು ಹೇಳಿದ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಡೀ ಭಾರತೀಯ ಮನುಷ್ಯ ಕುಲವನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಭೇದವನ್ನು, ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ನಾಲ್ಕನೇ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶೂದ್ರರ ಬದುಕು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಾ, ವೈಶ್ಯರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಭ್ರಾತೃತ್ವಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬದುಕು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಡಿಮೈಲಿಗೆಯೆಂಬ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊಳಕನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು ಮನುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ಬೈಯುವಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಜಾತಿಯು ಹುಟ್ಟಿನ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಳಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅವನು ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅರ್ಹನಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಣನೂ ಕೂಡಾ ಕೆಳಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಜಾತಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಡಿತು. ಶೌರ್ಯನಾದರೂ, ಸತ್ಯಸಂದನಾದರೂ, ದಾನಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ಇಡೀ ಬದುಕೇ ಏರಿಳಿತಗೊಂಡಿತು.

ಸೂತಕುಲ ಸಂಜಾತ ಸೋತು ಹೋಗಿಹನಿಲ್ಲಿ
ದಾನ ಮಾಡುತ ತನ್ನ ಪೌರುಷದ ಪಾತ್ರೆಯನು
ಸೋತ ಅರಸರಿಗಿಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ದಾಸಿಯರು
ದಾಸಿಯರ ಮನಸೊಳಗೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ದಂಡು

ಸೋತವರು ಗೆದ್ದವರು ಗದ್ದುಗೆಯ ಕನಸೊಳಗೆ
ಗದ್ದೆ ಬದಿಯಲಿ ಹರಿವ ನೀರ ನಿಟ್ಟುಸಿರವರು.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-283).

ಪ್ರಬಲ ಜಾತಿ ಕೀಳು ಜಾತಿಯನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತಲೇ, ಎರಗುತ್ತಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ದಲಿತರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಒಂದು ಬದುಕಿದೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ಕನಸು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಪೌರುಷವಿರಲಿ, ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರಲಿ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಳ್ಳತನವಾದರೆ ಕಟ್ಟುವರು ಕಂಬಕ್ಕೆ
ಜೀವವಿಲ್ಲದ ಜೀತದಾಳುಗಳನು
ಕೂಲಿ ಕೇಳಿದ ಜನರ ಗೋಣು ಕಂಬದ ಕೆಳಗೆ
ಹಸಿವಿನಲ್ಲಿ ಅಳುವವರು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲವು ಒಳಗೆ
ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ಸಾಯುವರು ಜನರಿಲ್ಲಿ
ನಾಯಿ ನರಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡುವರಿಲ್ಲಿ.

(ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಪುಟ-291).

ದಲಿತರ ಬದುಕನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅವರು ಏನೇ ಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಬಲ ಜಾತಿಗಳು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ದಲಿತರಿಂದ ಘಟಿಸುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕೂಡಾ ಪ್ರಧಾನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಸೋತು ಸುಣ್ಣವಾಗಿರುವ ದಲಿತರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂಸಿಸುವ ಕ್ರೌರ್ಯದ ಅತಿರೇಕತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಳ್ಳತನವಾದರೂ, ಕೂಲಿಕೇಳಲು ಹೋದರೂ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವ ಕ್ರೂರಿಗಳು. ಹಸಿವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೇಲ್ಜಾತಿಯವರು ಮಾತ್ರ ನಾಯಿ ನರಿಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡುವರೆಂದು ತುಂಬಾ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ನೋವಿನಿಂದ ಹೇಳುವರು.

ಡಾ. ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮೊದ ಮೊದಲಿಗೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರೂ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತದನಂತರ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದುನಾಡಿನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸಲು ಕೊಟ್ಟು, ಅವರು ಮೆಚ್ಚಿದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ 'ಕಪ್ಪುಕಣ್ಣಿನ ಹುಡುಗಿ' ಕಾವ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಈ

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ದಲಿತತ್ವದ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಕಾಣತೊಡಗಿದವು. 'ಅವ್ವ' ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಕಾವ್ಯದ ಶಕ್ತಿ ಅರಿತ ಸಹೃದಯ ಲೋಕ ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರನ್ನು ಕವಿಯೆಂದು ಮುದ್ದೆಯೊತ್ತಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ತಿರುಗಿ ನೋಡದೆ ಮುಂದುವರೆದು ನೂರಾರು ಪದ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ದಲಿತ ಲೋಕದ ನೈಜ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರು. ದಲಿತರು ಮನುಷ್ಯರೇ, ಆದರೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿಯೊಳಗೆ ಕೊಳೆಯುತ್ತಾ ಬದುಕನ್ನು ಇನ್ನಾರೋ ನಿರ್ಧರಿಸುವಂತಹದ್ದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ತೆಯನ್ನು ಬಯಸುವ, ಎಲ್ಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳ ರೀತಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಬದುಕಿನ ಹಂಬಲವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾರೆ. ಮನುವಿನ ಕೀಳು ಮನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು, ಪರಂಪರೆಯ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಅವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲುವ ಕರೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೆಡೆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಾ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಡಾ.ಎಲ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು ಕವಿಯಾಗಿ, ನಾಟಕಕಾರರಾಗಿ, ಸಂಶೋಧಕರಾಗಿ, ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವೂ ಗುರುತಿಸಿ ವಿಧಾನ ಪರಿಷತ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸಭಾ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ತಲಾ ಒಂದೊಂದು ಅವಧಿಗೆ ಸಮುದಾಯದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತಾಯಿತು. ದಲಿತರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಅವರು ತಾಯಿ ಹೃದಯದಿಂದ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:-

1. ಡಾ.ಎಲ್.ಹನುಮಂತಯ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ-1, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2019.
2. ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ, ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, 1ನೇ ಮುದ್ರಿಕೆ, ಮಾರೇನಹಳ್ಳಿ, ವಿಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2013.
3. ಡಾ.ರವಿಕುಮಾರ್ ನೀಹ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧನೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2019.
4. ಗುರುಪ್ರಸಾದ್ ಕಂಠಲಗೆರೆ; ದಲಿತ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಥನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2019.
5. ಡಾ.ಕೆ.ವಿ.ಮುದ್ದವೀರಪ್ಪ, ಕಂಡಷ್ಟೂ ಬಿಸಿಲೆ, ತೇಜಸ್ ಇಂಡಿಯಾ, ವಿಧಾನಸೌಧ ಲೇಔಟ್, ಲಗ್ಗೆರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2021.